

La novel·la del segle XVIII

L'escriptor de la Il·lustració

Chrétien de Troyes escriu per mecenatge de Maria de Champagne al segle XII.

Fins al segle XVIII s'escriu per als aristòcrates. Després de la revolució francesa l'escriptor s'ha de guanyar la vida.

Recepció de l'obra. Dickens o Flaubert llegien les seves obres a una clientela reduïda.

La primera meitat del segle XVII conté el Barroc.

A mitjans del segle XVII comença el Classicisme, que dura fins el segle XVIII.

És una època de progrés del pensament i de la ciència.

Durant el segle XVIII continua l'antic règim fins a 1770. en aquesta època es produeixen la revolució francesa, la independència americana, i l'inici de la revolució industrial.

Culturalment se'l coneix com el segle de les llums, el segle de la raó, la il·lustració, i també com a segle francès, per la preponderància de la cultura francesa. Els autors francesos es constitueixen com a models a seguir.

La noció del model a seguir engloba la imitació dels clàssics grecollatins, el gust per la perfecció, i els principis de la Poètica d'Aristòtil i les obres d'Horaci.

El classicisme tenia un públic aristocràtic, mentre que la Il·lustració té un públic burgès.

La democratització del saber, per tal que arribi a l'abast de tothom, dona lloc a l'Enciclopèdia, que vol ser un recull de totes les branques del saber. La idea enciclopèdica neix el 1745 de la ma d'un llibreter, Le Bréton, que comença per traduir una enciclopèdia anglesa de 1727. Després abandona la tasca de traduir, i encarrega col·laboracions a un matemàtic, D'Alembert, i a un filòsof, Diderot.

L'enciclopèdia es veu limitada pel racionalisme, i per la reglamentació.

L'escriptor es troba encara sota el règim del mecenatge, i escriu per a una élite aristocràtica.

Però al segle XVIII l'escriptor passa a comprometre's amb la didàctica col·lectiva. Pren sobirania en front de la societat, i es va separant de la cort.

La massa lectora es va fent més àmplia.

Rousseau crea el primer "jo" romàntic i autobiogràfic, quan escriu les Confessions. El 1762 escriu Le contrat social, llibre que provoca la seva expulsió de França. A partir d'aleshores escriu com a home solitari.

Característiques generals de la Il·lustració i el Classicisme

- El Neoclassicisme sorgeix com una reacció contra el manierisme barroc al que oposa el retorn a la claredat clàssica grecollatina, cultura que es torna a prendre com a model.
- Es produeix una revolució en el camp del pensament, anomenat «crisi de la consciència europea» (Paul Hazard) al posar-se en qüestió totes les idees tradicionals que fins aleshores havien format la base de l'estructura social, política i ideològica del continent europeu.
- Es valora la raó com a facultat primordial de l'home. Tot es sotmet al raciocini. La raó és la forma de coneixement per mitjà de les ciències.
- En conseqüència, es produeix un fort desenvolupament de les ciències de la naturalesa amb especial interès en el coneixement empíric. Tot és comprovat científicament abans de ser acceptat com a veritat. Es nega, per tant, la realitat del que no és verificable.
- També es desenvolupen les ciències humanístiques, creant-ne de noves.
- Se li dona a la literatura i l'art un valor eminentment didàctic i moral: la finalitat d'ambdues és ensenyar a adoptar una actitud crítica davant la vida per, utilitzant la raó natural, assolir unes regles de convivència basades en la lògica i no en les regles o dogmes heretats de la tradició o de la religió. Defensen l'ètica filosòfica, per ser racional i universal, enfront de la moral religiosa, sustentada en la fe i d'àmbit parcial.
- Conseqüentment, es va crear el «dret natural» amb lleis de valor universal i comú a tots els homes, i es va buscar igualment la universalitat en la cultura.
- Es creen les Acadèmies de la Llengua per a l'estudi, conservació i defensa dels sistemes lingüístics, fixant les regles per a tot tipus de disciplines i activitats.
- La literatura es sotmet a unes regles rígides basades en la Poètica d'Aristòtil, amb les quals coarten la llibertat de creació formal, i es valora la raó com a principi d'aquesta creació amb menyspreu de la sensibilitat, la imaginació, etc., amb la qual cosa també es limita el camp temàtic de l'obra literària, que ha d'atenir-se a la realitat verificable; és a dir, la literatura i, en

general, l'art, han de retratar la natura el més fidelment possible. (Alexander Pope, Antologia, p. 115)

- Tot això confirma que aquesta època no és de fructífera creació, ja que els escriptors es veuen limitats pel racionalisme i la reglamentació, sinó de desenvolupament de la crítica, l'assaig i la teoria: es pensa més que se sent, s'estudia més que s'inventa i s'investiga més que s'imagina.

Societat i lectura

En una societat amb el 80% d'analfabets, s'instaura el comerç del llibre.

La burgesia veu que pot obtenir estatus social per mitjà de la cultura. Molt més tard els capitalistes reprendran el mecenatge, amb objectius de publicitat.

La cultura entra sota les lleis de l'oferta i la demanda. Es compren els manuscrits.

Es fa important el favor del públic, si es vol augmentar la venda.

Amb la possible excepció del teatre, que segueix adreçat a l'aristocràcia.

L'escriptor ha d'establir compromisos amb la societat, i amb el món dels polítics.

Apareix la premsa. Té precedents a Anglaterra, on Defoe i Swift eren ja periodistes de professió.

Aparició de la novel·la

Es produeix al segle XVIII com a culminació d'un procés iniciat al renaixement.

El segon quart del segle XVIII l'activitat artística perd rigidesa. Ara cal que sigui més realista, i sobre tot més versemblant.

Inicialment les novel·les, romans, són menyspreades pels crítics. Després de 1660 gaudeixen d'un gran desprestigi.

La novel·la té una finalitat d'entreteniment. Se'n diu roman quan és una novel·la llarga, i nouvelle quan és una novel·la curta.

El conte en canvi té una finalitat didàctica.

Diferències entre la nouvelle (relat curt) i el conte (conte):

- Extensió: la nouvelle és una mica més extensa que el conte.
- Continguts: el conte seria un relat enginyós, a vegades ple de fantasia i que té per objectiu divertir; la nouvelle és un relat seriós, basat en la vida real (tot i que les tipologies d'un i l'altre coincideixin).

El menyspreu té un besant estètic i un besant moral.

Besant estètic.

La mimesi predomina fins el romanticisme. El principi estètic que domina és el de la imitació (mimesi). Querella "antics" vs. "moderns".

Els gèneres existents eren la lírica, l'èpica i la tragèdia.

Aristòtil no va considerar la novel·la, i Horaci tampoc. Poètica d'Aristòtil: gèneres diferenciats i jerarquitats.

El caràcter fantasiós de la novel·la vulnera la base de la mimesi, i dels models establerts.

Horaci aconsellava: delectar i instruir.

Besant moral.

Tot és falsedat a la novel·la. La ficció és condemnada per enganyosa i inversemblant. Caràcter artificial i fantasiós de la novel·la barroca. La ficció és condemnada per enganyosa i inversemblant.

Horaci sobre l'obra literària: "aut delectare aut prodesse". Quina "instrucció" pot extreure's d'una obra de ficció? Es reivindica la "utilitat" mitjançant dos recursos: 1) la versemblança i 2) la moral.

Les obres de Defoe i d'altres ofereixen dues lectures, una lectura d'aventures, i una lectura crítica.

Els pròlegs esdevenen idearis, i contenen un repertori crític.

Què ha de fer la moral? Ha de representar la realitat, o allunyar-se'n?

Quins tipus de realitat ha de representar la novel·la? I quina individualitat, i quina societat?

A la novel·la se li presenten tres problemes:

- La manca de normativa
- La manca de model literari
- I la representació de diferents tipus de societats.

Els autors publiquen sota l'anonimat.

- Daniel Defoe amb el seu Robinson Crusoe,

- Jonathan Swift amb els *Gulliver's travels*,
- i Samuel Richardson amb la seva *Pamela* o la virtut recompensada (aquest últim es pot qualificar de literatura epistolar) són els orígens de la novel·la moderna.

La crisi de la novel·la

Aquest gènere es troba en crisi al segle XVIII.

Les causes en poden ser

- La manca de normativa estètica
- L'absència de models
- I la preocupació per la representació dels diferents tipus de realitat.

Els models narratius del segle XVIII es poden classificar:

- Segons un punt de vista genèric
 - La novel·la de memòries: simbiosi de memòries autèntiques i novel·la
 - La novel·la epistolar
- Segons un punt de vista temàtic
 - La novel·la de formació social i aprenentatge
 - La novel·la de formació moral
 - La novel·la de formació sentimental
 - La novel·la de formació ètica i estètica (*Bildungsroman*)

Moll Flanders, escrita el 1722 per Daniel Defoe, és una novel·la de formació social i aprenentatge.

Pamela, de Samuel Richardson, en és una de formació sentimental.

Són novel·les que presenten unes memòries, estan escrites en primera persona, no contenen ficció, i busquen el major grau de versemblança.

Hi ha diverses tècniques de reforçament del realisme i de la versemblança.

Una d'elles és la desmistificació de l'espai de la ficció. Cal fer creure que és real, i que no es tracta d'un producte de la imaginació de l'autor. Això es pot fer amb elements textuais, i amb elements paratextuais.

Són elements textuais:

- narracions explicades de manera paral·lela o entrelaçades;
- intrusions de personatges històrics (amb noms, circumstàncies i qualitats);
- presència efectista d'un narrador que intervé o ha intervingut com a testimoni ocular i actiu de la història que se'ns explica.

Són elements paratextuais

- Pròlegs, preàmbuls, prefacs o epílegs on es nega l'autoria: l'autor ens parla de l'exemplaritat o moralitat de l'obra;
- L'autor es presenta com a editor dels textos o aquell qui ha ordenat els manuscrits originals.

S'abandona progressivament la narració en tercera persona en favor de la primera.

No arquetips -> individualisme (personatges amb noms i cognoms)

Daniel Defoe i Jonathan Swift

Daniel Defoe, (Londres, 1660)

- Educat per a l'Església presbiteriana.
- Abandona la carrera eclesiàstica per dedicar-se al comerç, activitat que alterna amb la política.
- La política el porta i lliga al periodisme. Dirigeix *The Review*.
- Defoe consagra gran part de la seva vida a l'escriptura de petites obres periodístiques i de pamflets polítics.
- Gairebé amb seixanta anys escriu *Robinson Crusoe*.
- *Moll Flanders* (1722).

Daniel Defoe escriu el *Robinson* l'any 1719, i *Moll Flanders* el 1722.

A la seva obra Defoe celebra l'ús de la raó, com a mètode per guanyar l'entorn.

Critica l'alienació social que acompanya el progrés.

La seva obra admet una lectura superficial, i una lectura profunda i simbòlica.

Jonathan Swift (Dublín, 1667)

- Inicia carrera eclesiàstica. És ordenat l'Església anglicana el 1695. Se li assigna prebenda prop de Belfast.
- Les primeres publicacions es remunten a 1704 de manera anònima.
- En 1709 entra en contacte amb altres escriptors. Col·labora en el diari The Tatler.
- Se li confia la direcció del diari The Examiner.
- Per motius polítics abandona Anglaterra i torna definitivament a Irlanda.
- Escriu els Irish Tracts (Tractats irlandesos) □ Producció lligada a la vida política i social.
- Entre 1722 i 1726 escriu Els viatges de Gulliver, que ven a un editor anglès.
- L'any 1737 comencen els problemes físics i psíquics. Mor en 1745.

Jonathan Swift, als Gulliver's travels, ve a dir que no suporta l'estúpidesa humana, i en particular l'aplicació de la raó a tantes accions científiques absurdes.

Al viatge a Laputa fa un atac molt dur als filòsofs i pensadors, referint-se a la Royal Society of London. Dins el llibre hi crea una Societat general dels Projectistes, fundada l'any 1660, any de fundació de la Royal Society.

Hi ha un llibre de Thomas Sprat (1635 – 1713), The history of the Royal Society of London for the improving of natural knowledge, publicat el 1667.

Swift preconitza proscriure l'eloqüència, i reduir el discurs.

Es pot considerar el Robinson de Defoe com a la primera novel·la moderna. No adapta cap novel·la anterior, si bé n'hi ha un precedent de Woodes Rogers de l'any 1718, A Cruising Voyage Round the World.

Robinson Crusoe

Està escrit en primera persona.

És un personatge il·lustrat: combat la natura amb la raó, i dóna importància a coses que associem a la dignitat humana.

Encarna l'individualisme preconitzat per Rousseau: és un home solitari. És un mariner que ha naufragat per càstig diví, i expurga el seu pecat tot imposant a l'illa la seva condició humana.

La novel·la fa un detall minuciós del seu programa quotidià.

La primera persona aporta realisme.

El seu sentiment religiós continua ben viu, malgrat les adversitats.

Manifesta el seu dret a dominar, i s'hi poden endevinar els principis de l'imperialisme britànic.

Pot ser llegida com a una paràbola del triomf sobre els elements

Admet dues lectures:

- Superficial i amena, el relat d'aventures.
- Profunda, amb entramat simbòlic i líric, itinerari espiritual

Idees i suggeriments de la segona lectura:

- Reconquesta de l'home per sí mateix en la solitud;
- Manteniment de la dignitat de l'individu lluny de qualsevol subjecció social (sostinguda sobre el respecte de la seva pròpia persona);
- Naixement espontani del sentiment religiós;
- Cant al poder inesgotable del treball quotidià (no càstig diví, ans consol i fi última).
- Paràbola del triomf sobre l'element; la recreació del món civilitzat a partir de l'esforç i l'energia de l'home.
- Declaració manifesta de Robinson del seu dret a dominar, ordenar i imposar-se als demés.

Samuel Richardson

Samuel Richardson (Mackworth, Derbyshire, 1689)

- Vida lligada a l'ofici d'impressor. 1733, impressor oficial de la Càmera dels Comuns.
- El Richardson "redactor de cartes".
- 1739. Letters Written to and for Particular Friends on the Most Important Occasions (models epistolars)
- Clarissa: or the History of a Young Lady (1747-1748); Sir Charles Grandison (1753).

Exercia l'ofici d'impressor. El 1733 va ser anomenat impressor oficial per a la Cambra del Comuns.

És un redactor de cartes, que esdevenen models epistolars.

1739 Letters written to and for particular friends on the most important occasions

1747 Clarissa, history of a young lady

1753 Sir Charles Grandison

Es dedicava a escriure cartes per als altres.

Pamela, or Virtue rewarded. La protagonista és una serventa que no es deixa seduir pel senyor B, l'amo de la casa. Al final es veu recompensada amb una proposta de casament del senyor B.

Es tracta d'una dona de baixa condició social, que té la seva virtut com a únic patrimoni.

És un realisme heretat de Defoe. Fa una anàlisi dels sentiments de la protagonista, que és una serventa, i descriu els seus anhels socials, i, per extensió, polítics.

Richardson proposa una harmonia impossible entre classes socials irreconciliables.

La narració

Té els següents trets característics:

- És tancada (inici, nus i desenllaç)
- Té una estructura determinada i sòlida
- Estableix un patró narratiu
- Proposa un model de comportament
- Realisme
- Versemblança

Lawrence Sterne

El 1759 es publica "La vida i les opinions del cavaller Tristram Shandy, Gentleman", de Lawrence Sterne, que trenca totalment l'anterior esquema de la narració.

És una narració central per a la història de la novel·la moderna.

Conté una aparença de biografia, però no té cap pla preconcebut. S'hi troben retrats més o menys humorístics de personatges de la família i d'altres persones en contacte amb el protagonista.

Sembla un monòleg continu, i no és una obra lineal, ni està disposada cronològicament. Va seguint associacions d'idees. El que importa és l'autor mateix.

Fa grans equilibris innovadors d'edició, amb pàgines en negre perquè un oncle del protagonista s'ha mort, o pàgines en blanc perquè l'autor no sap què dir. També hi ha pentagrames amb cançons.

A Sterne li diuen el Joyce del segle XVIII.

Fa una tasca de demolició dels codis establerts, i d'innovació. Sterne practica una escriptura en llibertat, que trenca el pacte de lectura entre autor i lector.

Segueix dues tècniques:

La digressió. Passa d'un tema a l'altre, tot divagant. Fa apel·lacions al lector. I manifesta la necessitat d'explicar perquè ha fet la novel·la així.

I la metanarració. El narrador fa comentaris a la seva pròpia obra.

Com a precursor de Joyce, Sterne prefigura el stream of consciousness. Es pot veure una correspondència entre la literatura i la realitat, que exemplifica la relació entre el contingut de la novel·la i l'experiència del lector.

Sterne rebutja el pla establert, perquè la vida no segueix aquest pla. La seva obra sembla la descripció d'un esdeveniment en curs de produir-se.